

## לקחיו של סאדאת ויישומם בזירה המדינית והצבאית

את דרכו של סאדאת צריך להבין על רקע לקחיו ממכלול האירועים והתהליכים שתוארו כאן בהרחבה. בפרספקטיבה של יותר מחצי מאה אפשר לקבוע כי בעשור שבין עלותו לשלטון לבין הירצחו עיצב סאדאת את גורלו של המזרח התיכון לאורך זמן, הרבה יותר מאשר נאצר בשעתו. בשורתו של נאצר הסעירה את האזור בתרועה רמה, גוועה בקול דממה דקה והותירה אחריה תבוסה, שברון לב ודיכאון. האסטרטגיה של סאדאת לא הציבה את מצרים והערבים במקום המכובד הראוי להם, לדעתם, אך חילצה אותם במידה של כבוד מחורבן גמור. למתכונת של נאצר לא היה סיכוי מלכתחילה, היא התפוגגה וחדלה לתפקד בתוך כעשור וקרסה שנים ספורות לאחר מכן. המתכונת שעיצב סאדאת תפקדה ועודנה מתפקדת בצורה מניחה את הדעת גם לאחר חמישה עשורים.

ההבדל העמוק והיסודי בין שתי המתכונות הוא במידת העיגון במציאות. זו של נאצר ראתה את יחסי הכוחות העולמיים והאזוריים כבלתי נסבלים וניסתה לשנות אותם מיסודם באחיזת עיניים "מהפכנית"; זו של סאדאת ניסתה לפעול בתוך המציאות, למנוע התרסקות ולאפשר שיפור אבולוציוני. מלחמת יום הכיפורים הצליחה לחלץ את מצרים מן המבוי הסתום כיוון שסאדאת נטש טאבו אחד – שותפות עם ארצות הברית – שתקע את מדיניותו של נאצר. כאשר התברר לסאדאת, שנים אחרי המלחמה, שהוא עלול להידחק אל המתכונת האסונית של נאצר, הוא נטש גם את האחר, השלים עם קיום המדינה היהודית וייצב את האזור לדורות.

## הזירה המדינית: התמורה באוריינטציה הגלובלית

הטאבו שתקע את האסטרטגיה של נאצר היה הצורך להציב את עצמו כשחקן חשוב בזירה הבינלאומית, בזכות מדיניות אנטי־אמריקאית גאה ומתריסה שהוא עצמו אפיין כמשקפת את מעמדו כ"מוצב קדמי של האנטי־אימפריאליזם במזרח התיכון". סאדאת היה מודע, לאורך שנים וממקור ראשון, למחיר היומרה המגוחכת של מצרים "להתאגרף בליגה של המשקל הכבד" בזירה הזו. הוא הבין שמצרים הייתה מסוגלת בקושי לקיים את ה"פוזזה" הזאת לפני 1967 כיוון שיכלה לשרוד כלכלית גם בלא הסיוע הכלכלי האמריקאי שנפסק בימי ג'ונסון, משום שעדיין טיפחה תקוות להישגים כלכליים של הפרויקטים הלאומיים. סאדאת חווה על בשרו את התבוסה שהביאה על ארצו ואומתו הפרובוקציה במאי 1967. זו נועדה במידה רבה, לדברי נאצר עצמו, ללמד את מדינות המערב, המתכחשות לערבים ומזלזלות בהם, לכבדם ולהעריכם. סאדאת חווה, חודשים אחדים לפני שנכנס לתפקידו כנשיא מצרים, את החורבן המיותר בארצו ואת והמבוי הסתום של האסטרטגיה הנאצרית במלחמת ההתשה, שנועדה לכפות על מעצמות־העל לסייע למצרים בצל החרדה מפני עימות גלובלי.

סאדאת הבין טוב יותר מנאצר את התלות המוחלטת של מצרים בארצות הברית, כיוון שתבוסתו החוזרת של הצבא המצרי באותו עימות עם ישראל הוכיחה שוב ששום מידה של הכנות צבאיות בסיוע מסיבי סובייטי אינה מסוגלת לסגור את הפער בין חברה מודרנית נחושה לבין חברה הקרויה בלשון מנומסת "מתפתחת". בראשית מאי 1971, זמן קצר אחרי שהבטיח את אחיזתו בשלטון בעקבות סילוקם של איש אמונה הקרוב של ברית המועצות, סגן נשיא מצרים עלי סברי ואחרים (שרי הפנים והמלחמה), נפגש סאדאת עם שר החוץ האמריקאי ויליאם רוג'רס והעביר באמצעותו מסר לנשיא ניקסון. רוג'רס דיווח לניקסון (ב־19 במאי) כי סאדאת סיפר לו כי אינו אוהב שהוא מוקף ברוסים וזקוק להסכם עימם, והוסיף:

אתם היחידים היכולים לעזור לנו להשיג זאת – אתם, ארצות הברית. אינני אוהב את נוכחותם של הרוסים. אני לאומי, אך אין לי כל דרך להגן על ארצנו אלא בסיוע רוסי. אתם [ארצות הברית] לא תיתנו לנו זאת ולא אף אחד אחר. זה עולה לי הרבה כסף. אני משלם את שכרם של הרוסים. אני משלם במזומן עבור הציד שאני מקבל [...] אני רוצה להבטיח לך שאם נוכל לעבוד על הסדר ביניים ויידרשו שישה חודשים לפתוח את התעלה, אני מבטיח לך, אני ערב לכך אישית, שכל כוחות הקרקע הרוסיים יהיו מחוץ לארצי בסיום ששת החודשים. אני אשמור [במצרים] טייסים רוסיים כדי לאמן את הטייסים שלי, כיוון שזו הדרך היחידה שהם ילמדו לטוס. אך בכל הנוגע לגוף העיקרי של הרוסים – 10 או 12 אלפים – הם יהיו מחוץ למצרים בעוד שישה חודשים, אם אנחנו [מצרים וארצות הברית] נוכל להגיע לעסקה [על הסכם ביניים בתעלת סואץ].<sup>46</sup>

ניקסון הבטיח לרוג'רס כי במקרה כזה ינהל מדיניות מאוזנת (even handed) לחלוטין באזור, שתיטה לצד ישראל, רק אם ההשפעה הסובייטית במצרים תהיה חזקה במיוחד. הוא הסביר שאם לא יושג הסדר בסואץ או בעניין אחר יידחו הדברים לאחר בחירות 1972. עד אז:

אף שהישראלים אינם חושבים שזה יכול לקרות, לסובייטים לא תהיה ברירה אלא לבנות את כוחם הצבאי של שכני ישראל עד לרמה שמלחמה במזרח התיכון תהיה בלתי נמנעת. ככל שהדברים נוגעים לסאדאת, ברור שאין הוא רוצה נוכחות סובייטית במצרים. מצד שני, אם מדיניות המתינות (conciliation) שלו תיכשל הוא יאלץ לבחור בין תמיכה בתוכנית חדשה של קבלת סיוע סובייטי לבין אובדן ראשו, פוליטית או פיזית.

#### 46 הציטוטים בעמוד זה מתוך:

Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume xiii, Soviet Union, October 1970–October 1971 (National Archives, Nixon Presidential Materials, NSC Files, Box 637, Country Files, Middle East, UAR, Vol. VI [1 of 2]). <https://tinyurl.com/32wxz2sf>

ב־27 במאי, כשלושה שבועות אחרי פגישת סאדאת עם רוג'רס בקהיר (6 במאי) וכשבוע לאחר הדיווח לניקסון, חתמו מצרים וברית המועצות על חוזה ידידות למשך 15 שנים. הנשיא הורה לקיסניג'ר לא להשתמש בחוזה כעילה להגברת משלוחי הנשק לישראל. הוא קבע שרק עדות בלתי ניתנת בדבר ערעור על אספקה סובייטית למצרים, שארצות הברית תעריך כי היא משנה במידה משמעותית את מאזן הכוחות, תצדיק מהלך כזה. שלושה ימים לאחר חתימת החוזה ניסה סאדאת להרגיע את החששות בוויינגטון, במפגש עם הממונה על האינטרסים האמריקנים בקהיר והבטיח שוב שהפרסונל הסובייטי יעזוב את מצרים "מיידי כאשר יושלם השלב הראשון של ההסכם [התעלה]".

בשלב הראשוני הזה עדיין לא ניתן היה לקבוע כי סאדאת החליט על שינוי האוריינטציה הביין-גושית של מצרים. הוא בוודאי רצה לנטוע תקווה כזו אצל ניקסון, כדי לזכות בתמיכה אמריקאית לקראת המבחנים הקריטיים שעמדו על הפרק באותה עת. בדעיבד ברור שהוא פעל במגמה המתיישבת עם הציפיות שעורר בוויינגטון, עם סילוק עיקר הנוכחות הסובייטית כבר ביולי 1972. הוא נהג כך כדי לזכות ביד חופשית לעצם היציאה למלחמה בלא וטו סובייטי, אך הדבר הזין גם את התקווה הזו. מה שחשוב מכוונותיו של סאדאת הוא הצלחתו המוכחת בשכנוע הבית הלבן כי שינוי אוריינטציה הוא אפשרות מעשית, שמיושם יחייב את ארצות הברית להפעיל השפעה נמרצת על מדיניותה של ישראל. להכרה הזו בוויינגטון נועד גם תפקיד חיוני בתוכנית המלחמה שסאדאת אימץ כבר ב־1972. סאדאת נתן ביטוי תמציתי לתפיסתו בדבר עליונות השיקולים הכרוכים ביחסיו עם ארצות הברית כאשר החליט על המלחמה שפרצה ב־1973 והסביר (ב־24 באוקטובר 1972) את הגיונה האסטרטגי לפורום הבכיר שהתכנס כדי להכנינה. לדבריו מי שהיה באותם ימים ראש אגף המבצעים בצבא המצרי, מוחמד עבד-אל-ע'ני-אל-גמסי, אמר להם סאדאת בין היתר: "הפתרון הוא בידה של אמריקה. לפתרון הסובייטי אין ערך מבחינה מעשית. ברית המועצות תברך,

מבלי להצהיר על כך, על הפתרון שאמריקה תציע".<sup>47</sup> הוא גם הבין שצריך לסלק את הנוכחות המסיבית והעמוקה של ברית המועצות ממצרים (אך לא את הקשרים הצבאיים ואת ההסתמכות על משלוחי נשק בזמן המלחמה) כתנאי מוקדם להצלחת המלחמה והתקשרות מצרים לארצות הברית בעקבותיה. סאדאת הסביר:

במסגרת האסטרטגיה שעיבדתי אי אפשר היה לצאת כלל למלחמה כל עוד מומחים סובייטיים פועלים במצרים. ברית המועצות, המערב וישראל פירשו את החלטתי לגרש את המומחים ולבסוף הגיעו למסקנה מוטעית שהיא שירתה את האסטרטגיה שלי, כפי ששיערת מראש – כלומר כסימן לכך שהחלטתי סופית לא לצאת למערכה שלי. פירוש זה שימח את ליבי: כך בדיוק רציתי שיחשבו. עוד טעם לגירושם של המומחים הסובייטים היה זה שברית המועצות התחילה לדמות בנפשה שיש לה מעמד מיוחס במצרים – עד כדי כך שהשגריר הסובייטי קנה לו מעמד דומה לזה של הנציב העליון הבריטי בימי הכיבוש הבריטי במצרים.<sup>48</sup>

באופן פרדוקסלי המסקנה מכל אלה הייתה מלחמה ביוזמת מצרים, אלא שהפעם נועדה המלחמה ליישם את הלקחים הללו בזירה הגלובלית ולהשתלב באסטרטגיה שונה במהותה מזו של העידן הקודם. מלחמת אוקטובר 1973 נועדה להשיג אותה מטרה שאליה חתר נאצר מאז 1967, אך הפעם על יסוד הפנמה עמוקה של יחסי הכוחות האמיתיים בין מצרים לבין שני הגורמים הקובעים במזרח התיכון – ארצות הברית וישראל. המטרה הייתה ונותרה "סילוק עקבות התוקפנות"<sup>49</sup>: דחיקת ישראל מהישגי המלחמה, לפחות

47 עבד אל-עזי אל-גמסי, זיכרונות אל-גמסי, מלחמת אוקטובר 1973. המקור הערבי יצא לאור בפריז ב־1989 בבית ההוצאה לאור אלמנשרות אלשרקיה. צה"ל תרגם ביולי 1994 פרקים נבחרים של הספר. הציטוטים מהתרגום העברי, עמ' 129.

48 אנוור אל-סאדאת, סיפור חיי [תרגום: א' אמיר], עידינים, 1978, עמ' 175.

49 נאצר הגדיר את השילוב בין אמצעים מדיניים וצבאיים למימוש של היעד הזה בהסבירו את הסיסמה "מה שנלקח בכוח לא יוחזר

בחזית המצרית, באמצעות לחץ אמריקאי, בלא תמורה מדינית של לגיטימציה ערבית למדינה היהודית, ובוודאי ללא הסדר נפרד שינשל את מצרים ממעמדה כמנהיגת הסולידריות הכלל-ערבית. העובדה שמצרים העניקה בפועל לישראל לגיטימציה כזו בעקבות יוזמת סאדאת ב־1977, וכי זו מוסדה בחוזה השלום ב־1979, הטעתה רבים להניח שסאדאת היה מוכן לכך גם לפני המלחמה, או לפחות מייד אחריה. מדובר בטעות חסרת ביסוס עובדתי משכנע (לעיתים על רקע אידיאולוגי) הנסמכת על ציטוטים סלקטיביים, למרות קביעות מפורשות הסותרות טענה זו מפי סאדאת וקיסנינג'ר עצמם, ושורת מקורות אמינים אחרים (ראו בהרחבה להלן).

את הלחץ על ארצות הברית ביקש סאדאת לממש בדרך משלו: לא בניסיון נוסח נאצר לשבור את העמדה האמריקאית, באמצעות איום בעימות גלובלי. הפעם היה מדובר בצירוף מתוחכם וגמיש של איום דרמטי וקצר, שנועד לחייב את ארצות הברית למעורבות עמוקה ברמה העליונה, עם פיתוי אסטרטגי מרחיק לכת וחסר תקדים, שנועד לתת לה מוטיבציה להשקיע את משאביה המעצמתיים בחילוץ מצרים מתוצאות תבוסתה בששת הימים. האיום התבטא בצירוף של מלחמה רבתי קצרה ומזועזעת עם מצוקה כלכלית במערב, באמצעות גיוס נשק הנפט לצרכיה של מצרים. הפיתוי היה נכונות מופגנת לשינוי האוריינטציה הגלובלית של מצרים, שתדחק את ברית המועצות מן האזור ותאפשר לאמריקאים, לראשונה מאז 1955, לעצב את מערך הכוחות בו לדורות. השילוב ההכרחי בין שניהם – האיום והפיתוי – היה כרוך בהפנמה עמוקה וקשה של העליונות האסטרטגית הבלתי ניתנת לערעור של ישראל בתחום הצבאי-אסטרטגי. כדי שאיום המלחמה לא יסתיים בתבוסה צבאית קשה מזו של 1967 נדרש מאמץ אמריקאי לבלום את ישראל, בעוצמה וברמה שרק פיתוי

---

אלא בכוח" כמהלך "שראשיתו בכוח הפעולה המדינית הגובר והולך ולשיאו הוא מגיע בפעולה הצבאית". ראו למשל בנאומו בפתחת המושב של מועצת האומה המצרית ב־23 בנובמבר 1967, רדיו קהיר, 23 בנובמבר 1967.

חסר תקדים יכול היה לחולל. הטיעון המשלב את הממד הצבאי והמדיניות הגלובלית מחייב פירוט שראשיתו הכרה באותה עליונות.

## **הזירה הצבאית: הכרה בעליונות האסטרטגית המובנית של ישראל אחרי 1967**

### **יחסי הכוחות הצבאיים**

העימותים הצבאיים מאז 1967 חשפו שוב ושוב את נחיתותם המובנית של הצבאות הערביים. את החלת ההערכה הזו גם על מלחמת יום הכיפורים קשה במיוחד לקורא הישראלי לקבל, למרות שפע העדויות המאששות אותה ולמרות ההכרה המחודדת של המתכננים המצרים בתוקפה, בשל הזיכרון האישי והקיבוצי על מכאובי המלחמה ועל קריסת הציפיות בדבר התנהלותה. ואולם במונחים צבאיים שנבחנו בשדה הקרב ברור שנחיתותם האסטרטגית של הצבאות האלה אפיינה את המלחמה ב-1973, גם אם מביאים בחשבון את הצלחת מצרים בשלבים הראשונים של העימות, את כישלונותיה של ישראל בעיקר בהתקפת הנגד של ה-8 באוקטובר ואת המבוכה והדרכוך בצה"ל ב-12 בחודש.

למרות כל אלה עברו הצבאות הללו למעשה למגננה לכל המאוחר בשבוע השני והשלישי של המלחמה, וכושר העמידה שלהם קרס לקראת סופה. זאת אף שהמלחמה התנהלה בתנאים אידיאליים כמעט לאויביה של ישראל – הפתעה גמורה, קריאה שגויה מתמשכת של אופי המלחמה בצה"ל, עימות רב-זירתי מתואם, כוחות משלוח גדולים, טעויות ישראליות קשות ואווירה בינלאומית עוינת (בעיקר: סירובה של אירופה הנפחדת לאפשר תדלוק מטוסים אמריקאיים בשטחה). התברר שגם בתנאים אלה, יכולים אויביה לכל היותר להסב לישראל אבדות מכאיבות ולדחוק אותה מעט מגבולות הרחוקים מאוד מלב שטחה.

למרות שכיחותם של תיאורי תבהלה של המלחמה, לא עמדה ישראל אפילו בפני אפשרות שתידחק בכוח הנשק מן השטחים שכבשה ב-1967. הטענה הרווחת שישראל עמדה באוקטובר 1973 בפני סכנה קיומית מתעלמת מיחסי הכוחות האסטרטגיים. הביטוי

האומלל שיוחס למשה דיין בדבר "חורבן הבית השלישי" משקף אובדן פרופורציה של אדם במצוקה יותר מאשר הערכה עניינית. גם בתסריט הריאלי החמור ביותר לא היה מדובר באושיות הקיום של המדינה. הקביעה הזו הייתה עומדת גם לולא הצליחה ישראל להשיב לשליטתה כבר בשלביה הראשונים של המלחמה באוקטובר את השטח שאיבדה ברמת הגולן, גם אם הכוחות הסוריים היו גולשים לתחומי הקו הירוק, ואפילו נשאבה ישראל למלחמת התשה ארוכה ומתמשכת מול הרצועה שלאורך התעלה.

מדובר בתוצאות חמורות, אך לא בלתי הפיכות. ההרתעה הייתה אומנם נפגעת בצורה קשה; הציבור בישראל היה מאבד יותר מביטחונו העצמי ותהליך השיקום הצבאי, הכלכלי והמדיני היה ארוך יותר ומכאיב יותר, אך המדינה הייתה לא רק שורדת אלא גם מתאוששת, בזכות המסד החברתי האיתן שהוכיחו היישוב והחברה הישראלית לנוכח אתגרים קשים לא פחות. פערי היכולת הכתיבו את התוצאה הצבאית כבר בחלקה השני של המלחמה עצמה. בדיעבד אפשר להצביע, כאישוש לקביעה הזו, על ההתחזקות המרשימה של ישראל מאז 1973 ועל ההיחלשות הדרמטית, לפעמים עד כדי קריסה, של המדינות הערביות שנלחמו בה ב-1973, בזכות אותו הבדל ביניהן בתחום איתנותה של החברה וכושר ההתמודדות שלה עם אתגרי העידן המודרני.

ההכרה בעליונות ישראל בשנות ה-70 עמדה במבחן מחמיר יותר מאשר בימי נאצר בשנות ה-50 וה-60. בעשור שאחרי מבצע קדש הודה נאצר בכך שלא השלים את ההכנות לצבירת העדיפות הצבאית הברורה והמוחלטת הנדרשת לערבים כדי להשמיד מדינה ("לשחרר את פלסטין") במבצע קצר ומכריע. אחרי ששת הימים וההתשה לא היו הצבאות הערביים כולם כשירים אפילו "לשחרר את השטחים", קל וחומר לאיים על הישרדותה של ישראל עצמה. תוצאותיה של מלחמת יום הכיפורים אחרי "השלמת ההכנות", במגבלות אספקת הנשק הסובייטי, הוכיחו שהם לא היו מסוגלים אפילו, במובן הצבאי המובהק, להגן היטב על ארצם שלהם בדרך לקהיר ולדמשק.

## תפיסת המלחמה בתנאי עליונות אסטרטגית של ישראל

מי שהיה ער יותר מכול לאיתנות עליונותה האסטרטגית של ישראל היה אנואר סאדאת. האסטרטגיה שלו התבססה על ההנחה שלא ניתן לערער על העליונות הזו, וכי ישראל תביא אותה לידי ביטוי באופן שיביא חורבן על צבאות מצרים ושותפיה, אם לא ייבלם המהלך באיבו על ידי ארצות הברית.<sup>50</sup> תפיסת המלחמה שלו התבססה על אפשרות, שמומשה בהצלחה יתרה, למצוא סדק בעליונות הזו למשך ימים אחדים וקילומטרים ספורים, שיהיה דרמטי דיו לזעזע את ישראל, את ארצות הברית ואת הכלכלה העולמית. הזעזוע היה דרוש כדי להגמיש את העמדות בוויינגטון ובירושלים ולשפר באופן מהותי את עמדת המיקוח של מצרים.

משהושגו הזעזוע וההגמשה השלים סאדאת, מאונס, עם עובדת העליונות האסטרטגית של ישראל, לא רק משום שממילא לא יכול היה לשנותה אלא גם משום שהיא לא הייתה עוד רלוונטית למטרת המלחמה שלו: לחלץ את מצרים מתוצאותיה של מלחמת ששת הימים בגזרה המצרית בלא תמורה מדינית בלתי נסבלת של שלום נפרד. לשון אחר: סאדאת ידע שיובס צבאית אם יבחר להתמיד, למרות העליונות הזו, בניסיון להכריע את ישראל בשדה הקרב; במקביל ידע שיובס ליד שולחן המשא ומתן אם לא ימצא וינצל את הסדק שהוזכר בעליונות הזו, ולו למשך ימים אחדים וקילומטרים ספורים. מה שאפשר את הצירוף המורכב והמתוחכם של שני התנאים האלה היה הלחץ האמריקאי הצפוי על ישראל – להפסיק את המלחמה במועד שבו בשלו מבחינת צה"ל התנאים להכרעתו של צבא מצרים. מה שהיה דרוש כדי לתת מוטיבציה לארצות הברית לגייס את

50 כך העריך, כנראה על יסוד מידע פנימי קרוב, גם אשרף מרואן. בישיבת הממשלה ב-7 באוקטובר 1973 אמרה ראש הממשלה גולדה מאיר "כל השנים היו אומרים לנו כולם, כולל הידיד של צביקה [זמיר], שסאדאת יודע שהוא צריך להפסיד. (עמ' 148, בשעה 14:50). ציטוטים נרחבים מן הפרוטוקול פורסמו אצל רועי מנדל וירון דרוקמן "אם אי אפשר לפנות נשאר פצועים" Ynet, 4 באוקטובר 2010. <https://tinyurl.com/mvw68u4y>

משאביה המעצמתיים להפסקת המלחמה בשלב הקריטי הזה היה הפיתוי שהציב סאדאת בדמות הסיכוי לשינוי האוריינטציה הגלובלית של מצרים. לדברי סאדאת הוא השלים עם הישג טריטוריאלי מוגבל מאוד עוד לפני תקופת נשיאותו:

לנאצר, בשעתו, הייתי אומר שאם נוכל להשיב לנו אפילו 10 סנטימטרים מאדמת סיני (ובכך התכוונתי לדריסת רגל, פשוטו כמשמעו) ולהתבסס שם [באופן] איתן, עד שלא יוכל שום כוח עלי-אדמות להזיז אותנו, ישתנה המצב כולו – במזרח ובמערב ובכל מקום! ראשית, נגול את החרפה אשר נשאנו מאז מפלת 1967; שכן אם נצלח לסיני ונחזיק באיזה שטח שנחזיר לעצמנו, הרי נשיב לנו את הביטחון העצמי שלנו [...] דברים אלה היו נר לרגלי כאשר הוצאתי את ההנחיות האסטרטגיות שלנו לקראת סוף פברואר 1973: הכרח שתהיה ידנו על העליונה ב־24 השעות הראשונות, שכן, אמרתי, "מי שינצח בעימות הראשון לבטח ינצח במלחמה כולה".<sup>51</sup>

בהקשר הזה חשוב לחזור אל חרפת התבוסה ב־1967 ואל הכורח בהשבת הביטחון העצמי. כזכור הסביר גם נאצר את הפרובוקציה שהוליכה לעימות עם ישראל בששת הימים בפגיעה בכבודה ובמעמדה של מצרים. תגובה מלחמתית על פגיעה בכבוד נדרשה גם בימיו וגם בימי ממשכו, כדי לקבל לגיטימציה למשטר בדעת הקהל המצרית והכלל־ערבית. עצם היציאה למלחמה למרות עליונותה הצבאית של ישראל אמורה הייתה לשקם את הכבוד גם במחיר חייהם של רבבות חיילים. לסאדאת הייתה אסטרטגיה, שהוכחה כמתפקדת, להישג דרמטי בתחום המדיני־אסטרטגי למרות עליונותה של ישראל, אך הלגיטימציה המובטחת מעצם היציאה למלחמה הייתה תנאי הכרחי למימושה.

אני, בטוח הייתי, שהמפתח לכל – מבחינה מדינית, כלכלית וצבאית הוא להמציא תקנה למצב שנבע ממפלת 1967, כדי שנשיב לנו את ביטחוננו העצמי ואת ביטחוננו של העולם בנו. המצב הכלכלי לא היה אלא אחד הממדים של הבעיה. המשימה

היסודית הייתה למחות את החרפה ואת ההשפלה שנבעו ממפלת 1967. סברתי שיהיה זה מכובד בשבילנו פי אלף אם ייקברו ארבעים אלף מבני בכוחות המזוינים ואני בכללם, תוך כדי צליחת התעלה – מאשר אם נשלים עם חרפה והשפלה מעין אלו. דור יבוא [ש]יגיד כי בכבוד נפלנו בשדה המערכה, ודור יבוא [ש]ימשיך במאבק.<sup>52</sup>

בשל חשיבותה המכרעת של ההכרה בעליונות האסטרטגית הבלתי ניתנת לערעור של ישראל בכל המבנה המורכב הזה נזקק סאדאת לשר מלחמה ולרמטכ"ל שהפנימו את העובדה הזו, במידה המשחררת אותם מן הצורך להתכחש לה ומן הפיתוי להתעלם ממנה גם במקרה של הצלחה בלתי צפויה ברמה האופרטיבית. שר המלחמה והמפקד הכללי אחמד אסמאעיל עלי הכיר במגבלותיה של מצרים, אך התבטא בזהירות המתבקשת ממי שחתר לשמר את יחסיו עם הנשיא ולהבטיח את השתתפותה המתמשכת של סוריה במלחמה. הוא לא רצה לחשוף את היעדים המוגבלים של מצרים וכווראי לא להעלות את שאלת המפנה באוריינטציה הגלובלית שלה.

הרמטכ"ל סעד אל-דין אל-שאזלי היה במצב שונה מעיקרו. הוא מונה במאי 1971, הושעה למעשה מתפקידו בעיצומה של המלחמה בעקבות עימות עם סאדאת על רקע התנגדותו לפריצה לעבר המעברים, והודח רשמית בדצמבר 1973. כעבור כחמש שנים, לאחר הביקור בירושלים, התייצב שאזלי נגד סאדאת והוקיע אותו כבוגד ודיקטטור. אף שהמוטיבציה לדיווחיו המאוחרים על מצבה הצבאי של מצרים לקראת המלחמה ובמהלכה מחשידה אותו בסילוף מכוון, הדיווחים אמינים בעיקרם ומקבלים אישור ממגוון מקורות בלתי תלויים אחרים. שאזלי אומנם מייחס את עליונותה האסטרטגית המתמשכת של ישראל לנשק אמריקאי, אך מקבל אותה כנתון:<sup>53</sup>

52 סאדאת, סיפור חיי, עמ' 164.

53 כל הציטוטים מדבריו של שאזלי, מכאן ועד הדיון בעמדותיו של גמסי, הם מספרו של שאזלי **חציית התעלה**, עמ' 17-29; 116-117; 121-134; 190-198.

ארצות הברית סיפקה בינתיים לישראל נשק מתוחכם בכמויות שהקנו לה עליונות אסטרטגית על כל ארצות ערב הסמוכות לה גם יחד. גולת הכותרת הייתה חיל האוויר הישראלי, שבכוחו היה להוציא מכלל פעולה לא רק את כוחות האוויר שלנו אלא גם את כוחות הקרקע והים.

שאזלי גם הודה שלא היה ביכולתה של מצרים לקלוט יותר מטוסי קרב מאלה שסופקו לה. בדיווחיו על הפריצה הישראלית מערבה מן התעלה באוקטובר 1973 קבע כי לישראל יתרון בקרב מודרני נייד, המחייב יוזמה וגמישות. לדבריו, "פריצות בזק של טורי שריון בסיוע אווירי צמוד, כנגד אנשים מופתעים, זו הייתה המלחמה שישראל הצטיינה בה", ואלפי חיילים מצרים נלקחו בשבי. באפולוגטיקה בלתי אופיינית כינה את הלחימה הסטטית הפחות מורכבת, שבה הצטיינו המצרים, בשם "מלחמה אמיתית": "כאשר נתקלו [כוחות צה"ל] בלחימה אמיתית מזרחית לתעלה, לא עלה בידם ללכוד אפילו שבוי אחד".

שאזלי אכן הפנים במלוא עומקן את המסקנות המתבקשות מעליונותה האסטרטגית של ישראל, ונהג במלחמה כמי שמבין את התוצאות האסוניות של עימות החורג מיכולותיה המוגבלות מאוד של מצרים. הוא הבין את הכרעתו של סאדאת לצאת למלחמה "עם מה שיש", כיוון שנואש מתקוותו לקבל מברית המועצות את אמצעי ההרתעה נגד יכולותיה החודרניות של ישראל בעורף. הוא מספר על פגישת צמרת ביוני 1972 (בחוג המצומצם של 'המועצה העליונה של הכוחות המזוינים'), שבה קבע המודיעין כי "עליונותו של האויב, בעיקר באוויר, היא מכרעת ועל כן אין לכוחות המזוינים המצריים כל סיכוי לבצע התקפה מוצלחת". שאזלי עצמו העריך (בתמיכת מפקד חיל האוויר) שניסיון מצרי לסגור את הפער ידחה את המלחמה לשנים רבות, שבמהלכן דווקא יגדל הפער לטובת ישראל, כיוון שהיא תקלוט ציוד חדש מהר יותר מאשר מצרים.

שאזלי תיאר גם את המפגש המכריע ב־24 באוקטובר 1972, שבו סיפר סאדאת על אכזבתו מסירובה של ברית המועצות לספק את הנדרש גם אחרי סילוק המומחים הסובייטים ביולי (לדברי שאזלי

העלה הנשיא אפשרות הזויה של ייצור מטוסים, מסוקים, טילים וטנקים (במצרים). סאדאת הביא מגוון נימוקים להחלטתו "ליטול סיכון מחושב" במלחמה, החל מהידרדרות החזית הפנימית במצרים, עבור בעקרות המגעים בין מעצמות-העל בנושא המזרח התיכון וכלה בחששותיו מאובדן העניין הבינלאומי, אם התעלה תיפתח לשיט.

נראה שבשלב זה כבר גיבש סאדאת את תפיסתו לגבי התפקיד המוגבל בזמן ובמקום של הפעולה הצבאית, לנוכח העליונות האסטרטגית של ישראל. כאשר נשאל על מטרות המלחמה – "שחרור האדמות הכבושות או רק חידוש הפעולות הצבאיות כדי להיטיב את הסיכויים לפתרון פוליטי" – השיב: "שבירת הפסקת האש". סאדאת לא הציע מענה צבאי לחשש מפני הידרדרות למלחמה כוללת, שבה "אנו עשויים להצליח בשלב הפתיחה של מתקפתנו, אך לאחר מכן האויב יכפה עלינו ללא ספק התגוננות", בתנאים שבהם "מרבית ליבה של ארצנו אינו מוגן כהלכה נגד התקפות מן האוויר. חיל האוויר של האויב יכול לגרום נזק כבד על ידי מהלומות בעורפנו". הוא נזף בשואל (עבד אל-קאדר חסן) על התערבות בעניינים שאינם בתחום אחריותו הצבאית, והדגיש שכנשיא מצרים הוא אחראי לעצמאותה ויודע את תפקידו.

כעבור יומיים פיטר סאדאת את שר המלחמה פריק-אוול מוחמד אחמד צאדק, שטען כי מצרים אינה יכולה לצאת למלחמה בעתיד שנראה לעין באותם ימים, ומינה במקומו את אחמד אסמאעיל עלי. הוא גם הדיח את המפקדים הבכירים ביותר שחלקו עליו בעניין זה באותו מפגש. שאזלי, שראה עצמו מאותו שלב כמי ש"קיבל עליו אחריות מלאה לכוחות המזוינים וביטחונם", הפנים היטב את המגבלות שנגזרו מעליונותה של ישראל, אף שהצבא שהופקד בידי מנה כ-1.2 מיליון חיילים וכ-1,700 טנקים. התפיסה הצבאית שגיבש התאימה היטב למתכונת האסטרטגית של סאדאת:

הבנתי שאין בכוחנו בשום פנים להנחית מהלומה בקנה מידה גדול כדי להשמיד את ריכוזי האויב בסיני או לכפות את נסיגת האויב מסיני ורצועת עזה. כוחנו הצבאי אפשר לא יותר ממתקפה מוגבלת. יכולנו לשים לעצמנו למטרה לצלוח את התעלה, להרוס

את קו בר-לב ולאחר מכן להיכנס למערך הגנה. כל צעד נוסף התקפי יותר היה כרוך בציוד אחר, אימונים אחרים והכנות רבות לאין שיעור.

שאזלי מיקד את מסקנותיו בדבר עליונותה של ישראל בחולשת חיל האוויר המצרי ובמגבלותיהם של טילי הנ"מ הנייחים בהגנה על יוזמות התקפיות. חיל האוויר המצרי סבל, לדבריו, מ"חולשה כה יסודית, שבכל תכנוני הקפדתי שלא לחשוף את חיל האוויר שלנו לעימות ישיר עם מטוסי האויב". העליונות האווירית גם נטרלה למעשה את חיל הים המצרי: "חיל הים שלנו, על אף היותו חזק בהרבה מזה של האויב, היה למעשה מנוטרל [...] מאז 1967 נאלץ המטכ"ל המצרי לזנוח את הרעיון של פיתוח ומודרניזציה של הצי, עד אשר תהיה אפשרות להעניק לו חיפוי אווירי". הטילים אפשרו חצייה ואחיזה בעומק של כ-10 קילומטר ממזרח לתעלה, אך "ניסיון להתקדם בכוחות קרקע מעבר לקו זה ללא טילי סאם נידים שיעניקו להם הגנה אווירית מדלגת, הוא מתכון בטוח לאסון". בשל מגבלות אלה ורגישותה של ישראל לאבדות עיצב שאזלי את המהלך הצבאי במתכונת מתאימה ליחסי הכוחות:

אם לאחר חציית התעלה יעלה בידנו להתבסס בקו המצוי 10-12 קילומטרים מזרחית לה, ואולי מעט יותר מכך, נוכל לכפות עליהם את האפשרויות הקשות ביותר מבחינתם. האויב יאלץ לתקוף את העמדות שלנו, ויאפשר לנו להסב לו אבדות כבדות באוויר וביבשה. ואילו אנחנו נוכל להאריך את משך הסכסוך כרצוננו, וזאת באבדות נמוכות למדי לצבאנו.

הערכותיו ותפיסתו הצבאית של שאזלי ב-1972-1973 תאמו כאמור לאסטרטגיה של סאדאת, אף ששאזלי היה מחויב לתפיסה נאצרית מיליטנטית שלא חתרה, כמגמה היסטורית, להינתק מן המלחמות עם ישראל. שניהם הסכימו על ההגבלות שהטילו יחסי הכוחות על מה שמצרים ובעלות בריתה יכולות להפיק מן המלחמה שתכננו ל-1973. שאזלי חשב על תרומתה להכנת הצבא ל"מלחמה הגדולה" לעתיד לבוא כעל הזרמנות:

כדי לאמן את קצינינו וחיילינו לקראת המלחמה הגדולה החייבת לבוא הייתה דרושה לנו תחילה מלחמה קטנה, מבצע מוגבל, שיקנה את הניסיון הקרבי החסר למרבית חיילינו. יתר על כן, היה סיכוי רב שמבצע זה יצלח; והדבר עשוי לתרום תרומה חשובה לשיקום גאוותו של צבא שהובס שלוש פעמים תוך פחות מעשרים וחמש שנים. סיבה זו לבדה די היה בה, לדעתי, כדי להכתיב כי מבצענו הראשון יהיה סיכון מחושב ולא הימור דון קישוטי.

שאולי סיפר על ויכוחיו עם שר המלחמה הקודם צאדק, שביקש מן הרמטכ"ל תוכניות "לשחרור כל שטחינו הכבושים", התפשר על מתווה ("מבצע 41") לכיבוש המעברים במרחק של 45-60 קילומטרים ממזרח לתעלה ואף על מתכונת צנועה ממנה ("הצריחים הגבוהים") לשם "חדירה בת שבעה או תשעה קילומטרים". על יסוד אלה התנהלו בשלהי 1971 דיונים רמי דרג עם ברית המועצות, אך למרות שסוכמה "עסקת הנשק הגדולה בתולדותינו", לא היה באמצעי ההגנה האווירית שהובטחו כדי לאפשר התקדמות מזרחה, לסיני שמעבר למטריית הטילים. שאולי הבין כי התוכנית המקורית שכללה את המעברים ("מבצע 41", שכונה לאחר מכן "גרניט 2") נותרה "פיסת נייר" שאינה ניתנת לביצוע, וכי ניסיון למימושה יהיה בגדר "מתכון להתאבדות".

גם שר המלחמה החדש אסמאעיל עלי הבין את ההיגיון הצבאי של התוכנית המצומצמת, אך כדי לשכנע את סוריה לפתוח חזית שנייה היה צריך, לדבריו, לכלול את המעברים. לדברי שאולי: "היה ברור שאם הסורים ייווכחו לדעת שתוכניתנו מוגבלת לתפיסת קו הנמצא פחות מחמישה-עשר קילומטרים מזרחית לתעלה, הם לא יצאו למלחמה יחד עמנו". עלי הסכים להכין תוכנית מפורטת לאופציה המוגבלת ("הצריחים הגבוהים") ותוכנית נוספת לריצוי הסורים שלא תמומש, לדברי עלי, אלא אם תיווצר שעת כושר, כגון פינוי סיני בעקבות אבדות כבדות לחיל האוויר הישראלי.

לדברי שאולי ביקשו שניהם וקיבלו בעניין זה מסמך נשיאותי שנועד לפטור אותם מהאשמות על אי-מילוי משימתם הצבאית

במלואה, אשר בו נאמר "הפעולות והמבצעים יבוצעו על ידי הכוחות המזוינים במסגרת יכולתם".<sup>54</sup> ההנחיה האסטרטגית של הנשיא סאדאת אל המרשל אחמד אסמאעיל עלי, שר המלחמה והמפקד הראשי של הכוחות המזוינים, ביום 5 באוקטובר 1973, אכן קבעה "על יסוד הנסיבות של המצב המדיני והאסטרטגי הנוכחי" כי על הכוחות המזוינים:

להגשים את המשימות האסטרטגיות הבאות: (א) לשים קץ למבוי הסתום הצבאי הנוכחי על-ידי הפרת הפסקת האש החל ב-6 באוקטובר 1973; (ב) להנחיל לאויב אבדות רבות ככל האפשר, בכוח אדם, נשק וציוד; (ג) לעשות לשחרור האדמה הכבושה בשלבים רצופים בהתאם לגידולם והתפתחותם של הספונות והכישורים של הכוחות המזוינים.<sup>55</sup>

עבר אל-ע'ני אל-גמסי היה ראש אגף המבצעים בשנת 1972, מונה לראש המטה הכללי בשנת 1973 ולשר המלחמה והמפקד העליון של הכוחות המזוינים בשנת 1974. התמונה שהציג מתיישבת היטב עם זו של שאזלי. גם הוא הבליט את עליונותה של ישראל על פני כל מדינות ערב וקבע למעשה שהערבים לא היו מסוגלים אלא להשעות את העליונות הזו במהלך הפתיחה של המלחמה:

פתחנו במלחמה בידענו של ישראל יש עליונות צבאית על פני מדינות ערב, וטבעי שלתוקף תהיה עליונות צבאית. היה עלינו לשים את עליונותו לאל באמצעות יישום קפדני של כללי המלחמה, כדי שבשלב הפתיחה של המלחמה, שהוא השלב הקשה והחשוב ביותר, תהיה העליונות לצידנו. וזה אכן מה שאירע.<sup>56</sup>

גמסי גם הציג את הצורך לצאת למלחמה למרות יחסי הכוחות האסטרטגיים האלה, כאמצעי הכרחי לסיכול שאיפתה של ישראל לכפות שלום על פי תנאיה, בצל חוסר האונים של הערבים הנובע מן העליונות הזו. כיוון שתמך, בניגוד לשאזלי, בגישתו האסטרטגית

54 שאזלי, חציית התעלה, עמ' 17-29; 116-117; 121-134; 190-198.

55 סאדאת, סיפור חיי, עמ' 253.

56 כל הציטוטים מדברי גמסי הם מתוך זיכרונות אל-גמסי, עמ' 264-267.

של סאדאת לדה-אסקלציה של העימות הצבאי עם ישראל, תיאר גמסי את מטרת המלחמה של מצרים כאמצעי לשיפור עמדת המיקוח שלה מול ישראל, לקראת הסדרה שלא תוכתב על ידי העליונות האסטרטגית הזו:

המטרה האסטרטגית שהציבה ישראל לעצמה לאחר מלחמת יוני 1967 הייתה למנוע ממדינות ערב לשחרר את אדמותיהן בכוח, כדי שהרצון הערבי ייכנע בפני השאיפות הישראליות וישראל תכפה את המציאות הקיימת עד שיושג השלום, לפי תנאיה של ישראל. פירוש של דבר של ישראל תהיה עליונות צבאית על פני מדינות ערב כולן, שתמנע מאיתנו הערבים לחשוב על מלחמה כוללת נגדה ותיצור אצלנו תחושה של חוסר אונים וייאוש מן התועלת שבמאבק מזוין.

גמסי ציטט מתוך הנחיותיו של סאדאת שורה ארוכה של משימות חלקיות, לפעמים עמומות, בדגש חוזר על "אפשרויותיהם [המוגבלות – ד"ש] של הכוחות המזוינים", לרבות "הפרכת תאוריית הביטחון הישראלית" והסבת אבדות לצה"ל ברמה שתעשה את מחיר כיבוש האדמות הערביות לבלתי נסבל עבורה. בטווח הקרוב נועדו כל אלה להשיג "פתרון מכובר למשבר המזרח התיכון". כשדיבר על יעדים צבאיים מוגדרים הזכיר גמסי "תבוסה לכוחות הישראלים במערב סיני" וקבע במפורש שכמויות הנשק שניתן היה להשיג מברית המועצות "לא אפשרו לכוחותינו המזוינים לזכות בעליונות על ישראל באופן שיוכלו לשחרר את סיני במתקפה אחת".

גמסי אומנם הזכיר במובלע שאיפה ל"פעולה למען שחרור האדמה הכבושה בהדרגה", אך הדגיש כי במסגרת המשימות האסטרטגיות של הכוחות המזוינים ב-1973 סאדאת "לא הכריז על שחרור סיני בכוח צבאי". תוצאת המלחמה, לשיטתו, הייתה הישג מצרי וכישלון ישראלי, כיוון שתפיסת הביטחון של ישראל "המבוססת על הרתעה מדינית קרסה כאשר נתקבלה הכרעה על מלחמה כוללת נגדה [...] למרות עליונותה הצבאית". לדבריו טלטלה המלחמה את החברה הישראלית עד שזו איבדה את האמון בצבאה במנהיגיה ובממשלתה

וסבלה אבדות רבות מאלה שנגרמו לה במלחמותיה עם מצרים מאז 1956.<sup>57</sup>

מאזן ההישגים, העלויות והכשלים של מלחמת יום הכיפורים יידון כאן בשלב מאוחר יותר. מה שברור בינתיים מכל העדויות הרלוונטיות הוא ההפנמה העמוקה שסאדאת אימץ והנחיל למפקדי הצבא, בדבר עליונותה האסטרטגית המובנית והבלתי מעורערת של ישראל. גם המלחמה ב-1973 לא נועדה לקעקע את העליונות הזו אלא להשעות את השפעתה בצומת קריטי של המכלול המדיני-אסטרטגי באמצעות זעזוע פסיכו-פוליטי דרמטי. הדבר מחדד את הצורך לשוב בעזרת התוכנות החדשות האלה אל הדין בתמורה העמוקה, גם אם החלקית, שהכניס סאדאת באסטרטגיה הלאומית של נאצר, ובמה שהתבקש מן התמורה הזו מבחינת הצורך המצרי במלחמה ומבחינת מטרותיה.

### מאפייניה האסטרטגיים של המלחמה ב-1973 – האיום, הפיתוי והריסון

בראשית שנות ה-70 דבק סאדאת ביעד-העל שהגדיר נאצר בעקבות התבוסה ב-1967: להשיב את המצב, בעיקר בתחום הטריטוריאלי, לזה שהתקיים ערב המלחמה, בלא להעניק לגיטימציה למדינה היהודית, בתמורה להסתלקותה מן הכיבוש. המתווה הזה כונה במצרים "חיסול תוצאות התוקפנות של 1967", בלא להשלים עם "תוצאות התוקפנות של 1948" ובלא "הפקרת זכויות העם הפלסטיני". בקהיר ראו תמורה כזו בתחום הלגיטימציה למדינה היהודית, ובצדק, מעשה שיממש את מטרת-העל של ישראל ותבוסה היסטורית לערבים. הסדר נפרד עם מצרים תמורת סיני בלבד היה מוסיף למחיר התבוסה וההשפלה גם את אובדן המנהיגות הטבעית של מי שבגדה בפלסטינים ובסולידריות הכלל-ערבית.

הנחות המוצא של סאדאת ב-1972-1973 היו ברורות: בצל עליונותה האסטרטגית של ישראל לא ניתן היה להביסה באופן

57 כל הציטוטים מדברי גמסי הם מתוך זיכרונות אל-גמסי, עמ' 264-267.

שיסלק אותה מן השטחים בכוח. במהלך ניסיון ערבי להשלים הכנות צבאיות לקראת ביטול העליונות הזו הייתה ישראל צפויה להרחיב את הפער לטובתה. התברר שגם סיוע סובייטי מסיבי אינו סוגר את הפער. ארצות הברית לא התנדבה שוב לחזק את אויביה שלה בקרב הערבים ואת ברית המועצות בהפעלת לחץ שישבור את כושר העמידה הישראלי. הניסיון לגרור את מעצמות-העל לסף עימות גלובלי כדי לכפות על ארצות הברית לפעול בניגוד לאינטרסים שלה כשל במלחמת ההתשה, תוך הסבת סבל רב ומיותר למצרים. נכונות מצרית לשקול בלא מלחמה פיתוי לאמריקאים בדמות שינוי אוריינטציה עלולה הייתה להתפרש בווישניגטון ככניעה מצרית חסרת אונים, מבלי שתחולל שינוי דרמטי לכיוון כפיית הסדר נוסח 1957 (אחרי מבצע קדש) על ישראל.

כדי לשנות את מדיניות ארצות הברית נדרש אפוא זעזוע רבתי של מלחמה ביוזמת מצרים, שבמהלכו יופיע גם הפיתוי ליושבי הבית הלבן. האתגר בקהיר היה למצוא, בצל העליונות האסטרטגית של ישראל, מתכונת מלחמה שסאדאת יכול להיכנות ממנה בווישניגטון מבלי להביא על מצרים חורבן בסואץ, בסיני ובעומק שטחה. סאדאת הכין את צבאו הענק – 1.2 מיליון חיילים; כ-1,700 טנקים – שהתמודד עם הרחבה מתמשכת של פער היכולות האסטרטגיות מול ישראל, למתכונת מלחמה כזו.

בתחום התכנון הצבאי היה מדובר במיצוי יתרונה של חברה שאינה נרתעת מאבדות ובצמצום השפעת מגבלותיה של הקצונה המצרית, שלא הצטיינה ביוזמה, בגמישות ואופרטיביות ובכישורים מודרניים. לשם כך נדרש מהלך מוגבל ביעדיו האסטרטגיים מבחינה צבאית – חציית התעלה והיאחזות בגדתה המזרחית – אך מרחיק לכת בהשלכותיו התודעתיות והמדיניות באזור ובזירה הגלובלית. מפקדי הכוחות המזוינים של מצרים – שר המלחמה, הרמטכ"ל וצמרת הפיקוד – היו צריכים להוכיח לסאדאת שהפנימו את עובדת איתנותה של העליונות הישראלית והבינו את הכורח למקד את כל המשאבים בהישג הצבאי המוגבל במקום ובזמן.

בתחום המדיני-אסטרטגי היה לסאדאת צורך חיוני באסטרטגיית יציאה מן המלחמה בשלב שבו תביא ישראל לידי ביטוי את עליונותה האסטרטגית. הוא ציפה שכעבור ימים אחדים וקילומטרים ספורים ישתנה המצב מיסודו: בהקשר המדיני והתודעתי תשתפר עמדת המיקוח המצרית באופן דרמטי בזירה הגלובלית, הערבית והפנימית. בזירה הבינלאומית תציב המלחמה את הצורך לסיימה בראש סדר היום העולמי, ותזכה לתשומת ליבם המלאה של ניקסון וקיסניג'ר; בזירה הערבית והפנימית יתרחב מרחב התמרון, אחרי שמצרים תוכיח את נכונותה להילחם ותזכה בהישג תודעתי דרמטי.

ארצות הברית נועדה בשלב הקריטי הזה לבלום את ישראל לפני שעליונותה תבוא לידי ביטוי מלא, בכך שתסב למצרים ולשותפיה תבוסה משפילה. אין דרך לדעת בבירור בדיוק באיזה שלב היה סאדאת נזקק למעורבות נחרצת של ארצות הברית כדי למנוע מפלה מצרית. הדעת נותנת שסאדאת עצמו תכנן רק את המתווה הרחב. אפשר עם זאת להעריך את גבול האפשרויות הריאליות. מצד אחד, סאדאת יכול היה לצפות להתארכות פרק הזמן שבו מצליחה מתכונת המלחמה שאימץ להשאיר את ישראל בלא מענה צבאי מניח את הדעת מבחינתה, כפי שחוותה ב־12 באוקטובר. מצד שני היה לפניו הלקח שהתגלה גם במלחמת ההתשה – כיצד מסוגל צבא חזק, מודרני ולומד למצוא מענה בלתי נסבל לאויב גם במתכונת מלחמה המאתגרת אותו. ימים אחדים מוקדם או מאוחר יותר היה למצרים צורך חיוני בחילוץ אמריקאי.

האתגר בניהול המלחמה היה לקיים בכל מהלכה את האיזון המושלם במתח המובנה בין רכיבי האיום, הפיתוי והריסון: בין איום נרחב ועמוק דיו לזעזוע את ישראל, את ארצות הברית ואת העולם ולהלהיב את דעת הקהל הערבית והפנימית, לבין פיתוי מושך דיו לחולל מעורבות אמריקאית, לרבות בלימת ישראל, ובין ריסון המהלך הצבאי באופן שלא יוליך לתבוסה מצרית צורבת.